

N:o 181.

Af herrar **F. Berg** i Stockholm och **E. Hammarlund**, i anledning af *Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt löneroglering för de vid dem anställda lärare.*

Under de meningsstrider, som nu snart ett århundrade förts rörande vår svenska läroverksorganisation, ha tvenne till sin grundåskådning motsatta riktningar nästan oafbrutet kämpat med hvarandra.

Å ena sidan har man ansett det lämpligast, att läroverkens lärjungar så tidigt som möjligt bestämdes för det särskilda bildningsmål, som man ville, att de skulle uppnå, på det att de med görligaste första måtte kunna »gripa sig an med sina speciella uppgifter» och från början få sin bildning lagd just på den mer eller mindre breda »bildningsgrund», som hvar och en af dem för sin speciella framtidsverksamhet antogs behöfva. Enligt denna åskådning voro »allmänt medborgerlig bildning» och »lärd bildning» tvenne sidoordnade *bildningsarter*, hvilka kräfde olika »andlig träning» och ett olika förråd af förkunskaper samt på grund häraf förutsatte läroverkets uppdelande i åtminstone två från hvarandra skilda, sins emellan parallella »bildningslinjer»: den »allmänt medborgerliga linjen» och den »lärda linjen».

Å andra sidan har man, såväl ur den enskildes som ur samhällets synpunkt, ansett det oriktigt och skadligt, att valet af framtida lefnadsverksamhet och därefter lämpad bildningsbana skedde vid en mycket tidig

ålder, enär detta val i så hög grad som möjligt borde bestämmas af lärjungens *begåfning* och på grund häraf uppskjutas till den ålder, då anlag och fallenhet hunnit så framträda, att de kunde åtminstone med *någon* säkerhet urskiljas. Denna uppfattning förutsatte läroverkets fördelning i skilda åldersstadier: ett *lägre*, som bibringade lärjungarna den allmänt medborgerliga bildning, som de alla behöfde, hvilken lefnadsbana de än sedan kunde komma att välja, samt ett *högre*, som förgrenade sig i skilda riktningar och meddelade olika slag af specialbildning.

Ännu så sent som vid 1896 års riksdag bröto sig dessa motsatta åskådningar skarpt mot hvarandra. Nu är striden afgjord. Den sistnämnda uppfattningen har brutit igenom och behärskat alla viktigare uttalanden i läroverksfrågan under de senaste åren; så det »Yttrande i läroverksfrågan», som afgifvits af trenne därtill af Kungl. Maj:t i augusti 1898 förordnade läroverksmän, Riksdagens skrifvelse den 6 maj 1899, det af senaste stora läroverkskommitté utgifna betänkandet den 8 december 1902 samt slutligen den af Kungl. Maj:t för årets Riksdag framlagda läroverkspropositionen.

»Med rätta har man», heter det i ofvannämnda »Yttrande» (s. 13), »mot upprättandet af särskilda läroverk eller en särskild afslutningsklass för praktiska lefnadsbanor anmärkt, att nederskolan själf bör göras så praktisk som möjligt är, och att detta ingalunda behöfver hindra dess egenskap af grundval äfven för högre vetenskapliga studier utan snarare tvärtom. Ty vetenskapen rör sig icke numera, åtminstone icke i samma grad som förr, med skarpt definierade begrepp, stränga klassifikation och abstrakt logiska slutledningar. Uppgiften blir därför icke heller för läroverken att träna ungdomen till ett abstrakt tänkande genom bland annat en formalistisk språkundervisning, utan mera att skärpa iakttagelse- och induktionsförmågan samt gifva näring åt känslan och fantasien. Vetenskapsmannen behöfver dem alla fullt så väl som medborgaren, som går från skolan ut i det praktiska lifvet, och därför kunna de mycket väl förlikas på gemensam grund, utan att medborgareskolan behöfver offra något af sina kraf på en praktisk undervisning eller vetenskapen sina kraf på en vetenskaplig grundläggning efter tidens fordringar. Men om nederskolan organiseras efter vetenskapens fordringar i gammal mening, är det fara värdt, att hon skall göra ynglingarne lika illa förberedda för den moderna vetenskapen som för det praktiska lifvet, antingen man så kallar henne realskola eller klassiskt läroverk.»

I hufvudsak samma uppfattning uttalas i Riksdagens skrifvelse och i läroverkskommitténs betänkande samt i det anförande till statsrådsprotokollet, hvarmed chefen för ecklesiastikdepartementet motiverar nu föreliggande läroverksproposition. I enlighet härmed ansluter han sig ock obetingadt till det förslaget, att läroverkets nioåriga kurs skall uppdelas i två hufvudafdelningar, en lägre och en högre, den ena byggd på den andra, motsvarande de före 1849 existerande skolformerna *skola* och *gymnasium*, den förra meddelande allmän medborgerlig bildning, den senare afseende att grundlägga de vetenskapliga insikter, som sedan skola vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas.

Då det gäller att förverkliga denna organisatoriska grundsats, blir första frågan gifvetvis denna: på hvilket stadium bör gränslinjen dragas, vid hvilken *ålder* böra de lärjungar, som skola ägna sig åt praktiska lefnadsbanor, i regel ha afslutat sina förberedande skolstudier?

Svaret å denna fråga är ofta gifvet, bland annat i riksdagsskrifvelsen den 6 maj 1899, där Riksdagen sammanfattar sina reformyrkanden i en hemställan om förslag till inrättande vid rikets fullständiga och femklassiga allmänna läroverk af en under offentlig kontroll ställd och af viss kompetens åtföljd afgangsexamen *för lärjungar, som vid 15—16-års-åldern önska sluta sin skolgång*, samt till de ändringar i läroverkens organisation, som *därmed* stå i samband.

Läroverkskommittén yttrar sig i samma fråga sålunda: »Det ligger i sakens natur, att den medborgerliga bildningens afslutning från mera allmän synpunkt måste bestämmas så, att lärjungen dessförinnan vunnit nödig stadga till kropp och själ för att kunna inom sitt område blifva en nyttig samhällsmedlem. Men denna afslutning bör å andra sidan ej uppskjutas så länge, att han under tiden förlorar bildbarhet för det yrke, han kommer att välja. Den i detta afseende tjänliga gränsen torde bäst kunna förläggas till *en ålder af 15 till 16 år*» (s. 51; jmf. äfven s. 33, 34, 35, 43, 56, 60, 213, 214, 216, 229, 424 med flera ställen).

När nu kommittén förordar afslutningens förläggande till en föreslagen sjätte realskoleklass, parallell med nuvarande nedre sjätte läroverksklassen, beror detta på dess åsikt, att det är under eller efter genom-

gåendet af nedre sjätte läroverksklassens kurs som lärjungarna i allmänhet inträda i åldern 15—16 år.

Denna kommitténs åsikt har länge varit inom vidsträckta kretsar gängse. Vid en närmare granskning visar den sig icke desto mindre alldeles ogrundad.

Å ett ställe i sitt betänkande (s. 216) har kommittén ock beredt rum för en motsatt uppfattning angående åldern hos de lärjungar, som utgå från klass VI: 1. Där anföres nämligen, hvad föreståndaren för Göteborgs handelsinstitut i det hänseendet haft att andraga i fråga om den föreslagna realskolexamen.

»Klart är», yttrar han, »att den större mognad och de grundligare kunskaper, som finge förutsättas hos dem, som aflagt den föreslagna medborgerliga examen i klass 6: 1, skulle vara en borgen för ett säkrare och bättre resultat af institutets arbete. Men saken har tyvärr andra sidor. — — — Medelåldern af de 39 elever, som förra hösten (1898) direkt från femte klassen intogos i institutet, var jämt 16 år, 1897 var motsvarande siffra $16\frac{2}{12}$, 1896 i det närmaste 16, 1895 obetydligt öfver 16. Om skolan höjde sina minimalfordringar till den föreslagna medborgerliga examen, skulle således följderna efter all beräkning blifva den, att medelåldern för de med minimalkunskaper antagna skulle höjas till ungefär 17 år. Institutets utgående elever skulle således i genomsnitt vara minst 19 år. Utan tvifvel måste denna ålder anses för hög, särskildt i betraktande däraf, att ett handelsläroverk, om ock aldrig så omsorgsfullt organiseradt, dock egentligen blott kan meddela den teoretiska underbyggnaden. Den praktiska färdigheten kan blott inhämtas af praktiken, och de första konditionsåren blifva därför i väsentlig mån läroår. De flesta affärschefer föredraga också yngre biträden, som bättre utbilda sig för specialfack.»

Mot den här anförda beräkningen af de från läroverken utgåendes verkliga ålder invänder kommittén endast, att medelsiffrans storlek kan bero på en exceptionellt hög ålder hos en eller ett fåtal lärjungar. »Ett dylikt beräkningssätt», tillägger den (s. 217), »användes ej heller i den officiella statistiken, då det är fråga om lärjungarnas ålder vid de allmänna läroverken.»

Härmed har kommittén vidrört ett förhållande, som man under läroverksfrågans tidigare skeden upprepade gånger haft anledning att beklaga, nämligen knapphändigheten och den bristande klarheten i de upplysningar,

som den för allmänheten tillgängliga statistiken meddelar angående åldersförhållandena vid våra allmänna läroverk.

Trots denna knapphändighet och bristande klarhet kan man dock med ledning af de uppgifter angående den så kallade öfverårigheten, som hvart femte år lämnas, bilda sig en ungefärlig föreställning om den verkliga medelålder, som lärjungarna äga, då de inträda i hvarje särskild läroverksklass.

Vid höstterminens början nedannämnda år voro för närvarande lärjungar.

I läroverks- klasserna	1889			1894			1899		
	Den s. k. normal- åldern	Den s. k. öfver- årig- heten	Verk- liga medel- åldern	Den s. k. normal- åldern	Den s. k. öfver- årig- heten	Verk- liga medel- åldern	Den s. k. normal- åldern	Den s. k. öfver- årig- heten	Verk- liga medel- åldern
I.....	9 år	1,46 år	10,46 år	9 år	1,41 år	10,41 år	9 år	1,53 år	10,53 år
II.....	10 »	1,36 »	11,36 »	10 »	1,44 »	11,44 »	10 »	1,52 »	11,52 »
III.....	11 »	1,37 »	12,37 »	11 »	1,47 »	12,47 »	11 »	1,56 »	12,56 »
IV real.....	12 »	1,60 »	13,60 »	12 »	1,59 »	13,59 »	12 »	1,64 »	13,64 »
latin.....	12 »	1,06 »	13,06 »	12 »	1,23 »	13,23 »	12 »	1,15 »	13,15 »
V real.....	13 »	1,50 »	14,50 »	13 »	1,54 »	14,54 »	13 »	1,55 »	14,55 »
latin.....	13 »	1,19 »	14,19 »	13 »	1,27 »	14,27 »	13 »	1,27 »	14,27 »
VI: 1 real.....	14 »	1,34 »	15,34 »	14 »	1,41 »	15,41 »	14 »	1,45 »	15,45 »
latin.....	14 »	1,25 »	15,25 »	14 »	1,25 »	15,25 »	14 »	1,26 »	15,26 »
VI: 2 real.....	15 »	1,47 »	16,47 »	15 »	1,12 »	16,12 »	15 »	1,38 »	16,38 »
latin.....	15 »	1,26 »	16,26 »	15 »	1,22 »	16,22 »	15 »	1,27 »	16,27 »
VII: 1 real.....	16 »	1,71 »	17,71 »	16 »	1,28 »	17,28 »	16 »	1,41 »	17,41 »
latin.....	16 »	1,52 »	17,52 »	16 »	1,20 »	17,20 »	16 »	1,30 »	17,30 »
VII: 2 real.....	17 »	1,67 »	18,67 »	17 »	1,40 »	18,40 »	17 »	1,25 »	18,25 »
latin.....	17 »	1,70 »	18,70 »	17 »	1,23 »	18,23 »	17 »	1,25 »	18,25 »
Ålder vid student- examen.....	—	—	19,55 »	—	—	19,19 »	—	—	19,31 »

Af dessa uppgifter finner man bland annat, att lärjungarna, då de börja femte realklassens kurs, i regeln äro omkring 14¹/₂ år samt följaktligen, då de genomgått densamma, mellan 15 och 16 år, d. v. s. just i den ålder, då enligt den af kommittén biträdda allmänna meningen den medborgerliga bildningspröfningen lämpligen borde vara aflagd. Vid begynnelsen af den lärokurs, som genomgås i sjätte realklassen, äro lärjungarna

däremot i regeln närmare 15^{1/2} år, vid dess slut följaktligen *mellan 16 och 17 år*. Äfven med afdrag för den lilla extra öfverårighet, som är en följd af föreskriften om fyllda 9 år vid inträdet, blir förhållandet desamma.

Mot nu anförda medeltal kan man icke göra den anmärkningen, att deras storlek möjligen beror på någon exceptionellt hög ålder hos ett fåtal lärjungar. Därtill äro de allt för regelbundet återkommande och det undersökningsmaterial, hvarpå de hvila, allt för stort. Af de uppgifter, som »Yttrande i läroverksfrågan» tab. 4 lämna, finner man dessutom, att för samma femte realklass sannolika antalet af de höstterminen 1894 närvarande lärjungarna, hvilka den 30 juni 1895 (sedan klassens kurs blifvit genomgången) *uppnått 15 år eller mer, utgjorde 67,3 proc.*, medan 33,7 proc. voro fyllda 16 år eller mer samt 10,4 proc. till och med 17 år eller mer. I nedra sjätte realklassen utgjorde antalet lärjungar, som omedelbart efter avslutandet af klassens kurs *uppnått 16 år eller mer, 61,6 proc.*, medan 31,2 proc. voro 17 år eller mer.

Häraf framgår, att *det är från femte läroverksklassen, icke från sjätte nedra, de lärjungar i regel komma, hvilka vid 15—16 års ålder avsluta sina förberedande skolstudier och utgå i det praktiska lifvet.*

Påtagligen har man äfven genom de undersökningar, som närmast föregått läroverkspropositionens framläggande, kommit till full visshet om detta af läroverkskommittén ej utredda förhållande. Häraf förklaras, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet ingenstädes i eget namn begagnar den af 1899 års Riksdag angifna åldersbestämmelsen *15—16 år*. För att komma i samklang med det framlagda förslaget hade den ju ock måst utbytas mot en helt annan, nämligen *16—17 år*.

Såsom beteckning för den tidpunkt, då realskolexamen lämpligen borde afläggas, har ofta och bland annat äfven i riksdagsskrifvelsen 1899, i läroverkskommitténs betänkande och i läroverkspropositionen (sid. 106) användts uttrycket »*vid konfirmationsåldern*».

Denna åldersbestämmelse är visserligen något mera sväfvande än den förra. Men en undersökning visar, att den i själfva verket leder till samma praktiska resultat. En motsatt åsikt har visserligen blifvit utta-

lad, då läroverksfrågan vid 1896 års riksdag var före och majoriteten af Andra Kammarens första tillfälliga utskott önskade »en högre medborgerlig afslutningskurs» på läroverkets mellanstadium men icke ville ha densamma förlagd till femte klassen. »Det mått af kunskap», yttrade den (s. 29), »som en högre medborgerlig bildning verkligen kräfvat, kan näpeliggen hinna inhämtas till den ålder, i hvilken lärjungarna i allmänhet befinna sig vid utträdet ur ifrågavarande klass. Härtill kommer, att *de då vanligen ej hunnit konfirmeras*, men enligt regeln sker inträdet på de praktiska banor, som kräva en högre medborgerlig bildning, först sedan konfirmationsundervisningen blifvit afslutad.» Påståendet innebär ett misstag, förklarligt endast på grund af den ej alldeles ovanliga förväxlingen mellan femte klassens s. k. normalålder (utgörande för utträdet 14 år) med klassens *verkliga* ålder, som är ungefär $1\frac{1}{2}$ år högre. I motsats härtill förklarar ock läroverkskommittén i sitt betänkande (s. 44) mycket riktigt, att tiden för femte realklassens genomgående »för många sammanfallit med konfirmationsåldern». Till yttermera visso ha författarne af »Yttrande i läroverksfrågan» på grundvalen af uppgifter, meddelade af läroverkens rektorer, härom lämnat följande sammanställning (Tab. 2).

(Tab. 2.)

**Antal konfirmander vid de allmänna läroverken
läsåret 1898—1899.**

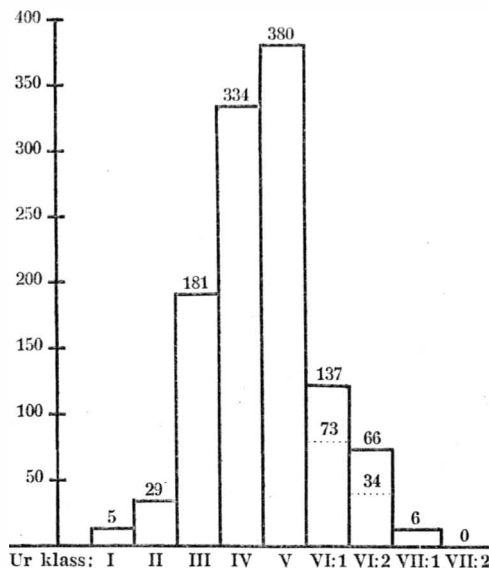
K l a s s	Vid de högre läroverken	Vid de lägre läroverken och peda- gogierna	Summa
1.....	—	5	5
2.....	10	19	29
3.....	88	93	181
4.....	242	159	401
5.....	383	144	527
6: 1.....	296 ¹	—	296 ¹
6: 2.....	170 ^{2,3}	—	170 ^{2,3}
7: 1.....	15	—	15
7: 2.....	—	—	—
Summa	1,204	420	1,624
R. 4.....	192	142	334
R. 5.....	264	116	380
R. 6: 1.....	137 ¹	—	137 ¹
R. 6: 2.....	66 ²	—	66 ²
R. 7: 1.....	6	—	6
R. 7: 2.....	—	—	—
Summa	665	258	923
L. 4.....	50	17	67
L. 5.....	119	28	147
L. 6: 1.....	159	—	159
L. 6: 2.....	104 ³	—	104 ³
L. 7: 1.....	9	—	9
L. 7: 2.....	—	—	—
Summa	441	45	486

¹ Däraf 52 i Stockholm, 12 i Göteborg. ² Däraf 32 i Stockholm. ³ Däraf 42 i Stockholm.

Afskiljer man från här upptagna lärjungar dem, som läsa latin och som förevarande fråga egentligen ej berör, erhålles för de öfriga följande grafiska framställning öfver

Antal konfirmander i klasserna:

Frånräknar man därjämte de 64 stockholms- och göteborgsgossar, som konfirmeras i sjätte nedre klassen, och de 42 stockholmsgossar, som konfirmeras i sjätte öfre, blir antalet realister, som uppskjuta sin konfirmation till högre klass än den femte, nästan försvinnande litet.

Nu framhållna båda omständigheter, nämligen att det är i femte läroverksklassen, som lärjungarna i regel uppnå 15 års ålder och blifva konfirmerade, sammanhänger uppenbarligen med det sakförhållandet, att *det är efter genomgåendet af samma klass som de flesta afsluta sin skolgång.*

I läroverkskommitténs betänkande uttalas flerstädes (exempelvis sid. 41, 43) det omdömet, att de lärjungar, hvilka ej hinna fram till studentexamen, *tämligen planlöst* afgå från de olika klasserna, och det är för att få »den planlösa afgangen» koncentrerad på en »samlingspunkt», som kom-

mittén vill ha sjätte nedre klassens slut markerad genom den s. k. real-skolexamen (sid. 43, 45, 235).

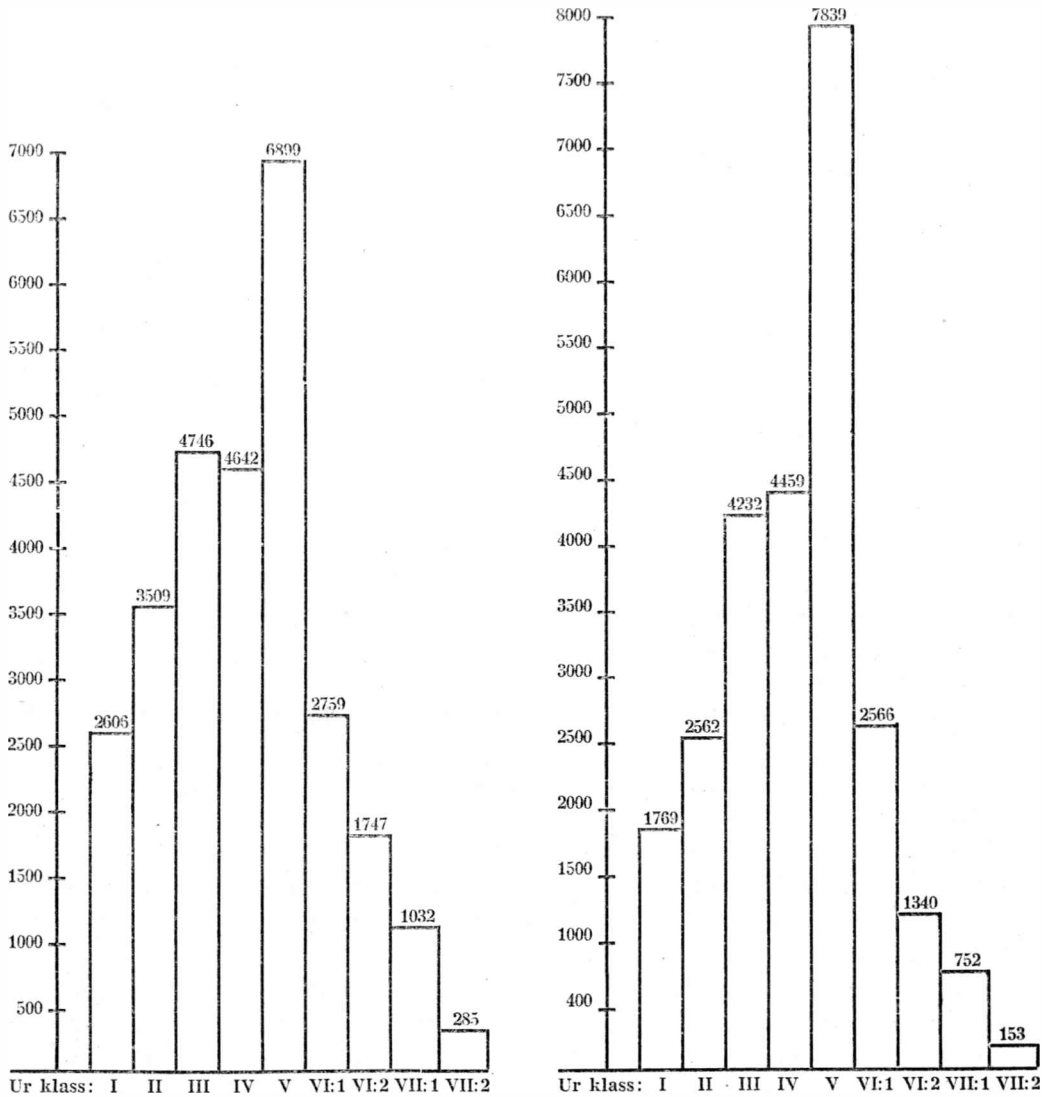
En föreställning om huru med »planlösheten» verkligen förhåller sig får man genom följande uppgifter om afgangen under de senaste tjugua åren.

Afgangna utan mogenhetsexamen ur klasserna:

År	I	II	III	IV	V	VI: 1	VI: 2	VII: 1	VII: 2	S:a
1882	281	404	524	490	686	277	167	114	29	2,972
1883	252	347	500	489	708	301	169	86	15	2,867
1884	265	366	492	409	683	286	171	106	30	2,808
1885	288	370	428	468	761	265	175	114	34	2,903
1886	249	382	453	433	679	255	172	110	28	2,761
1887	236	341	469	453	672	275	194	101	34	2,775
1888	256	335	470	450	681	297	172	125	32	2,818
1889	242	326	471	469	663	281	177	93	33	2,755
1890	246	321	479	522	643	252	172	95	23	2,753
1891	291	317	460	459	723	270	178	88	27	2,813
S:a	2,606	3,509	4,746	4,642	6,899	2,759	1,747	1,032	285	28,225

År	I	II	III	IV	V	VI: 1	VI: 2	VII: 1	VII: 2	S:a
1892	233	290	465	476	716	234	126	71	16	2,627
1893	273	311	483	484	757	277	144	54	15	2,798
1894	151	255	411	477	743	279	143	62	10	2,531
1895	161	217	426	441	703	277	138	77	9	2,449
1896	141	226	430	467	791	220	138	54	16	2,483
1897	169	268	425	438	804	235	120	68	14	2,541
1898	171	268	421	402	843	243	146	87	18	2,599
1899	172	239	433	457	847	254	126	92	13	2,633
1900	145	226	375	435	799	260	135	98	19	2,492
1901	153	262	363	382	836	287	124	89	23	2,519
S:a	1,769	2,562	4,232	4,459	7,839	2,566	1,340	752	153	25,672

Om för vinnande af klarare öfverskådlighet dessa tabeller omsättas i grafisk form, te de sig sålunda:

Tabellerna visa, att afgången från de olika klasserna i det hela sker med slående regelbundenhet, att femte läroverksklassen alltid utmärks af den ojämförligt starkaste afgången samt att dess egenskap af afslutnings-

klass framför alla andra blifvit under de senaste båda årtiondena *allt skarpare utpräglad*. Medan öfriga klasser efter hand fått minskad afgang, har den femte tvärtom fått ökad sådan, hvadan densamma i själfva verket blifvit den »samlingsplats», på hvilken de å mellanstadiet afgående allt mer koncentrerat sig.

Läroverkskommittén, som icke kunnat alldeles förneka, att det för närvarande verkligen är *femte* klassen, som har karaktären af avslutningsklass (sid. 43, 44, 74), hoppas emellertid, att detta förhållande skall genom realskolexamens förläggande till en ny sjette klass så ändras, att den på mellanstadiet afgående läroverksungdomen i allmänhet skall kunna förmas att *dröja ännu ett år i skolan*. Sin förhoppning i detta afscende grundar kommittén på den »kompetens», som realskolexamens afläggande skulle medföra.

Huruvida realskolexamen skall kunna bli en samlingspunkt för de lärjungar, som nu anses mer eller mindre planlöst afgå från läroverkens mellanklasser, torde — så har kommitténs tankegång varit — till ej ringa grad bli beroende på de *rättigheter och förmåner*, som med denna examen varda förbundna. Ju flera *utsikter till framtida bärgning och utkomst* realskolexamen kan erbjuda, desto större dragningskraft kommer den att på den studerande ungdomen utöfva. Väl förhåller det sig så, att de flesta af ifrågavarande lärjungar efter slutad skolgång komma att söka anställning i enskild tjänst och sålunda kunna synas oberörda af det sätt, hvarpå kompetensfrågan löses. Men å andra sidan är det uppenbart, att *den officiella värdering, som genom kompetensbestämmelserna åsättes examen*, måste gifva denna en högre kurs i den allmänna uppfattningen, så att den äfven i fråga om allahanda enskilda anställningar kommer att gifva ett visst företräde.

Då kommittén i syfte att utrusta realskolexamen med en mängd rättigheter och förmåner, som skulle göra den för allmänheten populär och eftersträfvad, underkastat nu gällande kompetensbestämmelser för hvarjehanda anställningar och fackkurser en granskning, har den emellertid funnit dessa bestämmelser »sådana, att de gifva intrycket af ett brokigt virrvarr» (sid. 221).

På somliga verksamhetsområden fordrar man nämligen ett vida större

mått af teoretisk förbildning än det realskolexamen skulle vitsorda; på andra förklarar man sig tillfredsställd med ett vida mindre; på åter andra kräver man i vissa afseenden ett väsentligt högre och i öfriga afseenden ett väsentligt lägre. I somliga utlåtanden förklaras, att man måste ha studenter, i andra att man kan och måste nöja sig med folkskolebildade personer; i åter andra, att man visserligen kan godkänna realskolexamen som kompetensfordran men i så fall måste kräva, att den fullständigas genom vissa tilläggskurser eller åtminstone är på något sätt kvalificerad, t. ex. genom godkända betyg i *tre* främmande språk eller i matematik eller i naturkunnighet o. s. v. Vid genomläsningen af de uppgifter och uttalanden angående »kompetensen», hvilka återfinnas dels i läroverkskommitténs betänkande, dels i den »Sammanfattning af utlåtanden, yttrandet och petitioner i anledning af läroverkskommitténs den 8 december 1902 afgifna betänkande», som genom Kungl. Maj:ts försorg blifvit utarbetad och utgifven, är det nästan omöjligt att för något enda verksamhetsområde finna en klar och enkel försäkran, att för *dess* behof realskolexamen är såsom teoretisk kompetens på samma gång verkligen *behöflig* och verkligen *tillräcklig*.

Af allt hvad som hittills i kompetensfrågan förekommit synes ock framgå, att kommitténs förslag om realskolexamen såsom kompetens för inträde vid den för kvinnor afsedda kursen vid gymnastiska centralinstitutet, vid tandläkareinstitutet och vid farmaceutiska institutet äfvensom dess förslag i fråga om ändrade inträdesfordringar till sjökrigsskolan nu kunna anses öfvergifna.

Vidare förefaller det uppenbart, att realskolexamen ej utan vidare kan fastställas såsom tillräcklig inträdesfordran vid de tekniska elementarskolorna, elevkurserna inom post- och telegrafverket, Falu bergskolas öfre afdelning och Filipstads bergselementarskolas högre afdelning eller vid tullverket o. s. v. Realskolexamen kommer här säkerligen ej att fastställas som kompetensbevis utan bifogande af vissa *tilläggsfordringar* eller vissa *villkor* i afseende på de tilldelade vitsorden, hvilka alldeles skulle bryta den strängt enhetliga karaktär realskolexamen enligt kommitténs mening nödvändigt måste äga samt »välla förvirring vid kompetensbestämmelsernas tillämpning». Sålunda förefaller det ganska osannolikt, att generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen och generaltullstyrelsen skulle uppgifva sina fordringar på *tre* främmande språk, de tekniska elementarskolorna, bergsskolorna och fullmäktige i järnkantoret, styrelsen för postsparbanken och

direktionen för gymnastiska centralinstitutet sina kraf på kvalificeradt betyg i matematik o. s. v.

Man vill gärna gifva läroverkskommittén rätt i dess påstående, att de nuvarande teoretiska kompetensfordringarna å en hel del verksamhetsområden äro för högt uppskrufvade och att man på dem lämpligen kunde nöja sig med realskolexamen. Af den erfarenhet, som hittills vunnits, kan man emellertid knappast draga annan slutsats, än att kommitténs önskningar i *detta* afseende säkerligen komma att stanna bland de så kallade fromma önskningarna. Men enda utvägen att göra realskolexamen så eftersträfvansvärd, att den kan locka flertalet på mellanstadiet utgående lärjungar att kvarstanna i skolan ännu ett år, måste då bli, att man gör realskolexamen till *oestergifligt villkor för inträde på sådana banor, hvilka hittills stått öppna äfven för folkskolebildade personer.*

Såsom i kommittébetänkandet (sid. 232) upplyses, har ock vid behandlingen af kompetensfrågan inom kommittén blifvit på allvar ifrågasatt, att realskolexamen genom lagstadgade bestämmelser borde anvisas såsom lämplig kunskapsfordran för åtskilliga befattningar, såsom förmenskap vid vissa statens verkstäder, lägre polisbefäl, vissa befattningar vid fängvården m. fl. andra platser, som för närvarande kunna besättas och ofta blifva besatta med personer ur den folkskolebildade kroppsarbetarens klass.

För denna yttersta konsekvens af sträfvet att göra realskolexamen lockande har kommittén emellertid ryggat tillbaka. Vid en undersökning har den kommit till den uppfattningen, att statens intressen genom det hittillsvarande befordringssystemet blifvit väl tillgodosedda, och den har därför ej funnit anledning att göra något uttalande i nämnda riktning. »Snarare vill det synas kommittén», heter det, »som om det låge något synnerligen tilltalande däruti, att personer, som ej haft tillfälle att förvärfva annan skolbildning än den, folkskolan meddelar, genom energi och pålitlighet, duglighet och förmåga att på egen hand förkofra sitt vetande kunna på denna väg rycka fram till jämförelsevis öfverordnade befattningar i statens tjänst.»

I ett vida brydsammare läge råkar emellertid kommittén, då den härifrån vänder sig till sådana banor, som befinna sig *en eller ett par grader högre* på den socialt ekonomiska rangskalan, och då den anbefaller den sexåriga realskolan med dess afslutning realskolexamen såsom lämplig förberedelse för landskontorister, landskanslistor och länsmän m. m. äfvensom för en hel rad af fackskolor och specialkurser (se sid. 225 o. f.).

Att för banor af denna art uttryckligen fastställa realskolexamen som

ett alldeles *oeftergiftigt* kompetensvillkor har kommittén visserligen icke vågat. Den har känt, att ett så konstladt och våldsamt uppskrufvande af de teoretiska fordringarna skulle dels innebära en upprörande social orättvisa mot de många begåfningarna inom folkets breda lager, dels rikta ett förkrossande slag mot folkskolans utvidgningar uppåt, »högre folkskolan» och »folkskolans högre afdelning», hvilka just för närvarande befinna sig i en begynnande samt ur alla synpunkter glädjande och löftesrik uppblomstring.

Kommittén har, trots sin lifliga önskan att genom kompetensbestämmelser bereda »realskolans» lärjungar de största möjliga företrädesrättigheter, icke kunnat alldeles blunda för dessa påtagliga sakförhållanden. »Ehuru hithörande frågor icke falla under kommitténs ompröfning», yttrar den, »vill kommittén likväl uttala önskvärdheten däraf, att kompetensbestämmelserna ej göras så snäfvä, att all möjlighet till utbildning i här omnämnda läroanstalter blir en yngling betagen allenast därför, att han af yttre omständigheter hindras att aflägga den föreslagna examen. Af meddelade upplysningar framgår, att *åtskilliga fackskolor haft sina bästa elever bland sådana lärjungar, som utgått från folkskolan och därefter vid sidan af arbetet för sin utkomst tillägnat sig nödig teoretisk förbildning.* I sammanhang härmed anser sig kommittén böra framhålla den stora betydelsen af det afsevärda antalet läroanstalter af allahanda slag, hvilka äro inrättade för att bereda särskildt *sådana lärjungar, som varit hänvisade till folkskolan, möjlighet att förkofra sina kunskaper.*»

»Vidare bör ej förglömmas», fortsätter kommittén, att »*folkskolan själf visar en stark och framgångsrik sträfvan att genom utvidgningar uppåt sätta sig ett högre bildningsmål före.* Trots det lätt förklarliga intresse, kommittén hyser för den föreslagna realskolans framtida utveckling, skulle kommittén högeligen beklaga, om realskolexamen komme att få en allena-härskande betydelse och *verka förlamande på sådana bildningssträfvanden, på hvilkas förhandenvaro uppmärksamheten här ofvan blifvit riktad.*»

Men om meningen sålunda ej varit att till förfång för andra bildningsanstalter tillföra de allmänna läroverken några nya rättigheter och förmåner, hvarigenom de blefve på ett konstladt och obehörigt sätt gynnade, då bortfaller gifvetvis större delen af den lockelse, realskolexamen skulle erbjuda genom särskilda rättigheter och förmåner samt vidgade utsikter till framtida bärgning och utkomst. I så fall återstode visserligen såsom behållning efter examens afläggande den större mögnad och de ökade teoretiska insikter, som ett års högre ålder och ett års fortsatt skolgång

skulle medföra. Men tvifvelsamt torde våra, om dessa fördelar verkligen kunna antagas utöfva någon samlande och koncentrerande verkan på de från läroverkets mellanstadium utgående ynglingarna.

Ja, med skäl torde till och med kunna ifrågasättas, huruvida en sådan verkan i och för sig vore *önskvärd*. Med den allmänna uppfattning af skolans förhållande till det praktiska lifvet, som kommittén flerstädes uttalat (exempelvis sid. 42, 47, 51, 223, 231), synes svaret närmast böra blifva nekande. »Ofta och med all rätt har framhållits», yttrar den (sid. 223), »att en lärjunge, som ämnar utbilda sig för en verksamhet af mera praktisk art, ej för länge bör kvarhållas på skolbänken, alldenstund en längre tids sysslande med nästan uteslutande teoretiskt arbete förtager hågen och intresset för praktisk sysselsättning, hvarjämte den tid går till spillo, som bäst och fruktbarast kunde användas på den speciella utbildningen i och för det tilltänkta lefnadskallet. Härtill kommer, att de onödigt uppskrufvade kompetensfordringarna äro ägnade att väcka anspråk, som ej kunna tillfredsställas, och skapa behof, som de med tjänsten eller yrket förenade förmånerna ej kunna tillgodose.»

Det torde ej nekas, att läroverkskommittén i flera afseenden själf gjort sig skyldig till det fel, för hvilket den här så vältaligt varnar. Särskildt påfallande har den gjort detta genom sitt förslag, att realskol-examen skulle vara tillgänglig endast för sådana, som läst minst *två* främmande språk. De tre läroverksmän, som på ecklesiastikdepartementets uppdrag afgifvit »Yttrande i läroverksfrågan», hade enhälligt varit af den åsikten, att nämnda examen borde få afläggas äfven af dem, som läst blott *ett* främmande språk; centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskol-lärareförening hade i en till Kungl. Maj:t ingifven och till läroverkskommittén hänvisad skrifvelse af den 27 april 1900 på anförda skäl anslutit sig till samma mening, och inom kommittén har denna kraftigt förfäktats af tvenne reservanter, herrar Ernst Carlson och N. Höjer. Den senare har härvid särskildt påpekat, att i Norge middelskoleexamen kan få afläggas i ett främmande språk, samt att »de flesta fackskolor, kurser och tjänstebefattningar, till hvilka realskol-examen enligt kommitténs förslag skulle gifva kompetens, för närvarande icke hafva mer än ett främmande språk eller alls intet bland sina inträdesfordringar» (sid. 784). Att kommittén detta oaktadt hållit på den obligatoriska tvåspråkigheten, kan näppeligen betraktas som annat än ett onödigt uppskrufvande af fordringarna i syfte att i möjligaste mån göra realskol-examen faktiskt oåtkomlig för andra än realskolans lärjungar.

Den af läroverkskommittén föreslagna avslutningsklassen innebär som bekant en *afvikelse* från vårt gamla svenska skolreformprogram, sådant detta vuxit fram ur det förra århundradets sträfvanden och strider. Detta program innebar, såsom statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet (sid. 4) alldeles riktigt anmärker, att man ville »ombilda *de fem lägre klasserna* af läroverket till en gemensamhetsskola, afsedd att på en gång meddela *en avslutad kurs i medborgerlig bildning* utöfver folkskolans och att tillika tjäna som grundval för vetenskaplig förbildning». Förslaget om tilläggande af en särskild sjätte klass vid sidan af nedre sjätte, hvilket för tio år sedan framkastades inom en liten krets läroverkslärare men numera ej lär vidhållas af någon bland sina upphofsmän, kan ingalunda betraktas såsom ett »organiskt ur den föregående utvecklingen härflytande framsteg» eller såsom »det naturliga resultatet af senare tiders skolreformatoriska sträfvanden». Realskolans inre enhetlighet blir genom denna tillsats uppenbarligen på mångfaldigt sätt bruten. De fem lägre klasserna skola efter kommitténs mening, till hvilken ecklesiastikministern ansluter sig (sid. 118), vara afpassade efter *barnaålderns* behof och tillhöra *barnaskolan* (kommittébetänkandet sid. 53), medan däremot den sjätte klassen skall ligga *ofvan* den middagslinje, som enligt Tegnér's bekanta ord skiljer barnen från ynglingarna, och den har därför ock i disciplinärt afseende blifvit af kommittén fullständigt likställd med gymnasieringarna.

Om det vid en närmare granskning hade visat sig, att förslaget om inrättandet af en ny sjätte klass verkligen utgjorde en organisk del af den stora läroverksreform, på hvilken vårt land så länge väntat, skulle vi för vår del ej velat motsätta oss de kostnader, som för dess genomförande kunde finnas vara af nöden. Men då förhållandet är det motsatta och såväl praktiska och sociala som pedagogiska skäl på det starkaste tala emot nämnda förslag, måste gifvetvis de ekonomiska betänkligheterna vinna i styrka.

Genomförandet af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de vid dem anställda lärarne skulle kräfva en årlig ökning i anslagen till de allmänna läroverken och pedagogierna af 1,016,138 kronor. Det lider väl intet

tvifvel, att utsikterna för beviljande af de anslag, som lärarnes lönereglering och läroverkens omorganisation kräfva, skola ökas i samma mån man söker förenkla den senare genom aflägsnande af sådana organisatoriska detaljer, hvilka icke med nödvändighet tillhöra reformen utan stå i uppenbar strid med dess grundtankar. Till dessa obehöfliga, ja skadliga detaljer i det föreliggande organisationsförslaget hör framför allt projektet om den nya sjätte klassen med dess obligatoriskt tvåspråkiga afslutnings-examen.

På grund af hvad sålunda anförts hafva vi kommit till den öfvertygelsen, att Kungl. Maj:ts förslag skulle vinna i praktiskt och socialt värde liksom i enkelhet och antaglighet, *om realskolan i anslutning till nu bestående förhållanden gjordes femklassig, och om det blefve medgifvet att aflägga realskolexamen ej blott med två utan ock med ett främmande språk.* Att realskolexamen ej borde bli ett monopol för statens läroverk utan få anordnas äfven vid de enskilda och framför allt de *kommunala* skolor, hvilka kunde föra sina lärjungar till motsvarande bildningsmål, synes oss själfklart.

Vi tillåta oss alltså hemställa,

dels att Riksdagen måtte på så sätt godkänna de af Kungl. Maj:t föreslagna hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken, att dessa hufvudgrunder blifva följande:

att rikets allmänna läroverk skola vara af två slag, nämligen *dels* realskolor, hvilka bestå af fem ettåriga klasser och ha till ändamål att meddela allmän medborgerlig bildning, *dels* ock gymnasier, hvilka utgöras af fyra ettåriga klasser eller ringar samt ha till ändamål, förutom meddelandet af allmän medborgerlig bildning, att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre tillämpnings-skola vidare utbildas;

att realskolan skall organiseras enhetligt utan undervisning i latin och i femte klassen afslutas med en afgangsexamen, innefattande pröfning i minst ett främmande språk samt medförande den kompetens, som framdeles varder af Kungl. Maj:t bestämd; samt

att gymnasiet, utgående från det i femte klassen af realskolan inhämtade kunskapsmättet och deladt på två bildningslinjer, realgymnasiet och latingymnasiet, skall så inrättas, att det i de båda högsta ringarna medgifver en viss valfrihet och å latingymnasiet för de lärjungar, som så önska, erbjuder tillfälle till undervisning i grekiska samt i fjärde ringen avslutas med en afgangsexamen;

dels ock att Riksdagen måtte beträffande de allmänna läroverkens stat besluta den minskning i det af Kungl. Maj:t föreslagna antalet lärarekrafter samt den nedsättning i utgifterna, som af ofvan angifna förenkling i organisationen kan blifva en följd.

Stockholm den 16 februari 1904.

Fridtjuv Berg.

Emil Hammarlund.
